

ЛЕКЦІЯ 5

Аналіз існуючих форм ведення і організації навчального процесу з фізичного виховання показав, що традиційна форма має такі ознаки як примусові навчальні заняття загальною фізичною підготовкою з академічними групами студентів, єдину кафедральну робочу програму кредитних модулів зі стандартним завданнями та засобами. Така організаційна структура занять змушує використовувати фізичні вправи та їх комплекси, які б були доступні для виконання усього контингенту, що значно збіднює та формалізує навчальний процес, робить його непривабливим і навіть неприйнятним для частини студентів. Фізичні вправи мають широкий спектр різновидів та характерних ознак за такими чинниками як спрямованість, структура рухів, координаційна складність, особливості режиму роботи м'язів, відмінності механізмів енергозабезпечення, інтенсивність роботи, переважний вплив на розвиток окремих якостей тощо.

Звісно, викладачі фізичного виховання на заняттях з академічними групами студентів мають деякі можливості для індивідуалізації вправ і навантажень, але ці можливості не завжди відповідають уподобанням, інтересам та потребам студентів, а зловживання індивідуалізацією, навіть, деяких чинників виконання вправ призводить до значного погіршення якості проведення заняття. До того ж значна частина вищих навчальних закладів України виділяє на навчальний процес з фізичного виховання дві години на тиждень, тобто один кредит (54 години, з яких 36 годин практичних занять та 18 годин самостійної роботи студентів) на один навчальний семестр. При цьому, необхідно відмітити, що самостійна робота при одноразовому навантаженні на тиждень не сприймається студентами самостійно, а цінність їх за усіма канонами фізичного виховання, фізіології, валеології та медицини і зовсім проблематична.

Таким чином, традиційна форма організації навчального процесу з фізичного виховання, яка використовується у більшості вузів України, є консервативною, тобто такою, що консервує навчальний і виховний зміст занять та не відповідає новим потребам, особливо реаліям Болонської системи навчання. При цьому його застарілий зміст і форма вступають у протиріччя з потребами студентів та соціальними потребами суспільства.

У сучасній філософії форма і зміст розглядаються як категорії, що відображають діалектичну єдність суттєвих сторін явищ дійсності. Тобто, під формою розуміють спосіб організації притаманних явищу елементів та процесів, його внутрішню організацію та зовнішнє вираження, а під змістом – сукупність елементів і процесів, що утворюють та наповнюють дане явище. Зміст і форма не існують ізольовано, вони мають певну відповідність і активний взаємовплив. При цьому зміна форми обумовлює суттєву зміну змісту і навпаки. Доведено, що форма, яка не відповідає зміні змісту, гальмує подальший розвиток як змісту, так і форми, тоді як при відповідності форми до змісту значно прискорюється розвиток будь якого процесу. Ми розглядаємо саме форми організації навчального процесу, а не організаційні форми проведення заняття з фізичного виховання, які поділяють на фронтальні, групові, індивідуальні, тощо або об'єднані єдиною дидактичною метою форми навчання: для теоретичного навчання – лекція, факультатив, гурток, конференція; для комбінованого або змішаного навчання – заняття, семінар, домашня робота, консультація; для практичного – практикуми, лабораторні заняття, практика на виробництві, тощо.

У першу чергу нас цікавить функціональна спроможність тієї чи іншої форми організації навчального процесу забезпечити виконання завдань, що висувуються перед фізичним вихованням у вищих навчальних закладах.

Виходячи з філософського розуміння форми як зовнішнього вираження внутрішнього змісту, що охоплює систему стійких зв'язків процесу, ми визначаємо форму організації навчального процесу з фізичного виховання як спеціальну конструкцію цього процесу, характер якого обумовлений його змістом, методами, прийомами, засобами, видами взаємодії студентів і викладача, що мають на меті засвоєння знань, практичних умінь, навичок та потреби виконання фізичних вправ з обраного виду рухової активності. Така конструкція являє собою внутрішню організацію змісту процесу підтримки, збереження та підвищення рівня фізичної підготовленості і здоров'я студентів.

Такою відповідною і прогресивною формою, що надає можливості для творчого розвитку ефективності змісту системи фізичних вправ, що використовуються на заняттях з фізичного виховання, є так звана секційна форма. Таку форму організації ми можемо визначити як ведення навчального процесу з фізичного виховання у вигляді спеціалізованих навчальних занять певним видом спорту (рухової активності) згідно окремих робочих програм кожного навчального відділення (циклу) для груп студентів, що сформовані вищезазначеним структурним підрозділом кафедри за їх власним вибором. Ці стійкі об'єднання елементів організації та управління навчального процесу обумовлюють вибір системи фізичних вправ, методів і принципів їх застосування, структурну організацію відповідних підрозділів, ідеологію формування потреб, мотивів та інтересів студентів до фізичного самовдосконалення та занять спортивно-оздоровчої спрямованості.

Одним з піонерів переходу на нову форму організації фізичного виховання виступила Київська політехніка ще у далекі п'ятдесяті роки під керівництвом завідувача кафедри фізичного виховання С. І. Каленчука, який використав організаційні особливості навчального процесу студентів, які навчалися у дві зміни. Для першої зміни були організовані секційні

заняття з фізичного виховання за вибором у вечірні часи, для другої зміни – навпаки, у першій половині дня. Київський політехнічний інститут в ті роки займав провідні місця як у студентських змаганнях союзного рівня, так і в якості організації навчального процесу з фізичного виховання. З переходом інституту на навчання в одну зміну на початку семи десятих років умови організації занять з фізичного виховання були змінені і значно ускладнені. Збільшився контингент студентів, на місці старого стадіону розгорнулось будівництво нових корпусів, спортивна база була частково втрачена, а частково передислокована на нові місця і розпорошена на значні відстані. Коли заняття відбувались у вільний час студентів, розклад занять складався на кафедрі фізичного виховання, то в нових умовах він став залежати від загально розкладу інституту, організація і якість занять погіршились. Було вирішено відмовитись від подібної форми навчального процесу. Після будівництва нового сучасного спорткомплексу 1986-1990 роках нами була створена нова модель організації навчальних занять з фізичного виховання. У наступні роки були апробовані і досліджені різні варіанти секційно-урочної форми, способи ведення обліку відвідувань та якості навчання студентів, види і наповнення навчальної документації, які потребують певного осмислення та аналізу.

Розглянемо модель типової структурної організації і взаємозв'язків підрозділів кафедри фізичного виховання із секційно-урочною формою навчального процесу.

Очолює кафедру завідувач та його три заступника: з навчально-методичної, наукової та спортивно-оздоровчої роботи. Кадрові, організаційно-методичні питання взаємовідносин з факультетами вирішуються в узгодженні з ректоратом, навчальною частиною, деканатами факультетів та інститутів. Окремі питання потребують обговорення та взаємної домовленості з профкомом співробітників та профкомом студентів. Заступник з навчально-методичної роботи одночасно може

очолювати секцію фізичного виховання, заступник зі спортивно-оздоровчої роботи – секцію спортивного виховання. Секцію фізичної реабілітації очолює, як правило, фахівець з теоретичним і практичним досвідом роботи з контингентом студентів, що мають проблеми зі своїм здоров'ям. Усі викладачі розподілені за навчальними відділеннями з окремих видів спорту. Наприклад, у КПІ, це відділення легкої атлетики, плавання, гімнастики, аеробіки, боротьби та боксу, важкої атлетики, шейпінгу, атлетичної гімнастики, туризму, тенісу, футболу, баскетболу, волейболу, настільного тенісу, та спеціальне медичне відділення (секція фізичної реабілітації).

Призначаються також відповідальні за спортивно-оздоровчу та навчальну роботу з фізичного виховання на 24 факультетах. Вони забезпечують взаємовідносини із деканатами та керівництвом факультетів з питань атестації, заліків, навчання студентів в тих чи інших відділеннях, організують та допомагають проводити спортивно-масові змагання та заходи на факультеті, організують та контролюють підготовку збірних команд факультетів та їх участь у спартакіаді університету. Відповідальний за спортивно-оздоровчу роботу разом з викладачами кафедри спортивного вдосконалення, які відповідають за роботу зі збірними командами (створена у КПІ замість спортклубу), контролює тренування та участь студентів університету в змаганнях збірних команд університету з видів спорту.

Студенти 1-2 курсів обирають спортивне відділення і викладача за власним уподобанням і займаються 6 годин на тиждень: двічі у спортивному комплексі за розкладом університету (4 години) у складі навчальних секційних груп та один раз на тиждень за місцем проживання індивідуально, в рамках самостійної роботи студентів (СРС). Спрямування самостійного заняття та його наповнення комплексами фізичних вправ залежать від одержаних від викладача домашніх завдань. Їх мета – відновлення загально-фізичної підготовленості, розвиток спеціальних та слабо розвинених фізичних якостей.

Оснoву обліку відвідувань та успішності навчання студентів складають робочі журнали кожного викладача та узагальнені облікові журнали зі списками студентів відділення по факультетам, з яких викладачі переносять підсумкову інформацію у факультетські атестаційні та залікові відомості. В ці відомості зі списками студентів за академічними групами кожному студенту виставляють атестацію та заліки викладачі, які проводять з ними практичні заняття у навчальних відділеннях. Це надає змогу набирати у секційні групи навчальних відділень студентів всіх факультетів. На практиці набір студентів у навчальні відділення відбувається наступним чином. Після вступної лекції у перші три-чотири дні навчального року студенти заходять до зали, де розташовані столи з табличками видів спорту і записуються у викладачів на обраний ними вид рухової активності та спорту. При цьому викладачі надають відповідну консультацію щодо особливостей навчання та тренування на тому чи іншому відділенні. На перше практичне заняття (перше лекційне) студенти вже приходять з відповідною спортивною формою, щоденником самоконтролю та інвентарем, якщо в ньому є потреба. Наприклад на відділенні тенісу необхідно мати власну ракетку та м'яч.

Для переходу на секційно-урочну форму організації навчального процесу з фізичного виховання необхідні певні чинники:

1) підтримка ректорату вищого навчального закладу, від рішень якого залежить створення необхідних умов, зокрема, дворазових обов'язкових занять на тиждень;

2) наявність відповідної спортивної бази, тобто спеціалізованих залів або пристосованих під ці цілі вільних приміщень (можна задіяли під трибунні приміщення та напівпідвальні приміщення, глухі коридори) для окремих видів спорту та необхідного інвентарю і обладнання;

3) наявність кваліфікованих фахівців з окремих видів спорту, спортивна

спеціалізація яких має співпадати з профілем навчальних відділень;

4) наявність методичного забезпечення, тобто, навчальної програми з фізичного

виховання, робочих програм, програм самостійних занять та індивідуальних домашніх завдань, методичних розробок та іншої документації для кожного навчального відділення.

Необхідно відмітити, що ректорат НТУУ “КПІ імені Ігоря Сікорського” створив усі умови і надав повну підтримку для переходу на секційно-урочну форму навчального процесу. Ректор та його заступники приділяють постійну увагу збірним командам університету, підвищенню якості навчального процесу з фізичного виховання та покращенню здоров’я студентів, про що свідчать обов’язкові дворазові заняття на тиждень у сітці денних годин за загальним університетським розкладом студентів 1-2 курсів. Студентам старших курсів, за наявності у них відповідної спортивної кваліфікації, створені умови для тренувань у складі збірних командах факультетів та університету у поза навчальні години.

Незважаючи на певні переваги секційно-урочної форми організації навчального процесу в НТУУ “КПІ імені Ігоря Сікорського”, існують методичні і організаційні резерви вдосконалення фізичного виховання студентів.

По-перше, це введення переважно внутрішньо-факультетського варіанту набору студентів у навчальні секційні групи. Для цього необхідно перейти на так звану стрічкову модель побудови розкладу, при якій усі групи одного курсу великого факультету або декількох малочисельних факультетів ставляться у розкладі на одній парі (стрічці). В такій моделі значно спрощуються організаційні моменти контролю відвідувань та якості навчання студентів, створюються умови проведення змагань на першість як окремих груп і курсів, так і факультетів, що значно оптимізує відбір студентів у факультетські та університетські збірні команди. Причиною

небажання переходити на стрічковий розклад є недостатня кількість лабораторій та аудиторій, які задіяні щоденно на всіх парах, а іноді, і у вечірні години. Зі зменшенням кількості студентів та розширенням матеріальної бази університетів ця проблема з часом може бути вирішена. Також заважає психологічна ментальність викладачів факультетів, для яких такий варіант розкладу, іноді є причиною небажаного вікна у їх індивідуальному розкладі, а при великому навантаженні це не завжди приємно.

Другим фактором вдосконалення є активізація самостійної та виховної роботи зі студентами, підсилення їх мотиваційного інтересу і культури, зокрема фізичної. Наше суспільство слідом за європейськими країнами і США починає поступово розуміти, що здоров'я є великою цінністю не тільки для окремого індивідуума, але і суспільства в цілому. Першими це зрозуміли роботодавці приватних фірм, які віддають перевагу більш спортивним і здоровим, без шкідливих звичок, претендентам на робочі місця. Такий підхід примушує замислитись і студентів, спонукає їх більш уважно ставитись до фізичного виховання і свого здоров'я, зважаючи на той недостатній руховий режим, що притаманний способу життя сучасної молоді.

Третім фактором є подальше вдосконалення робочих програм кредитних модулів з кожного виду рухової активності, пошук інноваційних методик підвищення рухових якостей студента, що враховують його особливості фізичного і статевого розвитку, особливості функціонування і адаптації функціональних систем організму до тих чи інших тренувальних навантажень, пошук більш оптимальних комплексів фізичних вправ для більш націленого і, в той же час, м'якого впливу на ті чи інші системи організму.